

Anmeldelse

KAI SØRLANDER: *Forsvar for rationaliteten. Religion og politik i filosofisk perspektiv*. Informations Forlag, Polen 2008.
ISBN 978-87-7514-1890. 232 sider. Kr. 248,00.

Filosoffen Kai Sørlander vil være Nomos' læsere bekendt. To gange har han bidraget med artikler til Nomos (2:2 og 4:1), og det er en kær pligt at anmelde hans seneste bog *Forsvar for rationaliteten. Religion og politik i filosofisk perspektiv*. Det er det, fordi Kai Sørlander har skrevet en fremragende bog. Denne anmelder kan fuldt ud tilslutte sig *Weekendavisens* Klaus Wivel, der rundede *sin* anmeldelse af med at skrive, at »Det er en fordomsfri bog, Sørlander har skrevet. En af de bedste i Danmark om tidens store emne.« På de kun 232 sider får Kai Sørlander sat en lang række af de spørgsmål, der er så afgørende for os i Vesten i disse år, på plads. Forholdet mellem os og de tilvandrede muslimer, forholdet mellem kristendommen og islam. Der er emner, Sørlander også kunne have opholdt sig ved, og jeg skal vende tilbage til dem. Men vigtigst at slå fast indledningsvis er det, at *Forsvar for rationaliteten* på samme tid lærd og pædagogisk får slået fast med syvtommersøm, hvilke udfordringer vi står overfor. Ikke kun fra islam, men også fra os selv og fra den måde, vi tænker på.

Kai Sørlander tager livtag med den stærke tendens til at sige, at da vi ikke kan være eksperter på alle områder, så kan vi ikke sige noget sikkert. Denne banale konstatering »bør dog ikke føre til resignation og laden stå til, men kun mane til varsomhed.« For Sørlander gælder det overordnet »om at nå sandheden. Den sandhed, som vore rationelle begrundelser kan bære.« Her er det ikke »konteksten« og værdirelativismen, der fedtes for. Her må filosofien – så langt som hans argumentation kan bære ham – have det som mål at søge sandheden, om at slå fast, at nogle argumenter er mere holdbare end andre.

Almindelig sund fornuft fortæller, at der er en afgrund til forskel mellem kristendommen og islam, men Kai Sørlander formår på en enkel måde at

Anmeldelse

fremholde de to religioners radikalt forskellige måde at forstå verden på. I kristendommen er budet om næstekærlighed så skærpet, så budet er *uopfyldeligt*. Budet er der, javel, men vi kan ikke bygge en samfundsorden på det. I islam er intet derimod lettere end at bede, at faste, at give almisser osv. Islams bud kan faktisk gennemføres, og islam er derfor ikke så meget en religion, som det er en totalitær, politisk ideologi, der fra fødsel til død foreskriver sine tilhængere, hvad de skal og ikke skal.

Med citater af *Weekendavisens* chefredaktør Anne Knudsen og religionshistoriker Mikael Rothstein udstiller Sørlander vor hjemlige elites mangel på evne til at kunne analysere de fænomener, der ligger foran dem. Anne Knudsen bidrager med den perle, at »kristendommen har principielt nøjagtig den samme indbyggede vanskelighed med demokratiet, som islam har«. Og Mikael Rothstein har fundet frem til, at »Det er ikke religion, men derimod opgøret med religionen, der har skabt demokrati og humanisme«. Nej, siger Sørlander, begge udsagn er udtryk for slet tænkning, idet forskellen består i, at der ikke i kristendommen er noget, der står i vejen for en demokratisk samfundsform, mens der i islam stort set ikke er andet end netop forhindringer for folkestyre. Det er dybt deprimerende, at begavede mennesker som Knudsen og Rothstein – og alle de mange, mange andre intellektuelle, der svigter så fatalt i disse år – præsterer så sølle en tænkning, i det sekund islam skal diskuteres.

Den absurde forestilling om universelle menneskerettigheder får, så det synger, i Kai Sørlanders bog. Ud fra et pragmatisk – men vestligt – synspunkt kan disse rettigheder se vældig udmærkede ud. Hovedparten af dem svarer til dem, vi kender fra Grundloven som vores frihedsrettigheder. Men at tro, at menneskerettighederne (som er og forbliver en vestlig opfindelse) appellerer til magthavere (og her tænkes der på magthavere på alle niveauer i samfundene, politiske som »private«, f.eks. klanlederen) i andre kulturer, grænser til det pinlige. Kai Sørlander kalder rammende denne pseudoreligiøse antagelse for »velmenende provinsialisme«.

Skal man nævne en af de vigtigste faktorer til forståelse af det nuværende Europas elendighed, må det være vores kulturelle selvhad. Det er et selvhad, der

Anmeldelse

er blevet orkestreret af politikere, forfattere, omtrent alt hvad der kan krybe og gå af såkaldte kulturpersonligheder. Og det er et selvhad, der må ophøre, hvis Europa skal undgå at blive til Eurabia. Som Sørlander stilfærdigt bemærker, så er der selvsagt ingen som helst grund til at antage, at europæere skulle være mennesker fra andre kulturer moralsk overlegne, men der er sandelig heller ingen grund til at antage det modsatte. At europæerne underlagde sig store dele af verden, er ikke spor mærkeligt eller enestående. Enhver kultur har historisk forsøgt at udbrede sit herredømme, hvis den kunne gøre det. Man tænke blot på den katastrofe, der i 600-tallet overgik Levanten og Nordafrika, der indtil islams erobring af disse områder udgjorde en væsentlig del af kristendommen. Fra 1500-tallet og frem til midten af det 20. århundrede var europæerne imidlertid usædvanlig dygtige til at underlægge sig andre kulturer. Men som Kai Sørlander slår fast, så indtraf derpå det virkelig usædvanlige. Europæerne opgav i vid udstrækning frivilligt sine erobrede områder, fordi den offentlige opinion i stigende grad gav udtryk for, at det ikke var moralsk acceptabelt at herske over områder, hvor befolkningerne ikke ønskede dette. *Ingen* anden kultur er nogensinde kommet i nærheden af en sådan erkendelse. Kan vi f.eks. forestille os, at den arabiske verden i den nærmeste fremtid dybt beklager, at man i århundreder praktiserede slavehandel med afrikanere, i et omfang, der overgår Europas mørke kapitel på dette område? Eller tænker vi os, at Kina for at rette op på sit omdømme og ud af en oprigtig erkendelse trækker sine besættelsesstyrker ud af Tibet og repatrierer de millioner af kinesere, der er blevet placeret i Tibet siden 1949 for effektivt at gøre Tibet kinesisk? Det er muligt, at Anne Knudsen og Mikael Rothstein kan se noget sådant for sig, men er man placeret i den virkelige verden, så ved man godt, at det ikke sker.

På en befriende og klar måde får Kai Sørlander slået fast, at en indvandrer naturligvis må forvente en række vanskeligheder, som ikke findes for de borgere, der er groet naturligt ind i samfundet, fordi de er født ind i dette samfunds kultur og aldrig har kendt til andet. Som Sørlander skriver, så vil vi normalt »foretrække at omgås med mennesker med samme kulturbaggrund. Vi vil foretrække den lettere, mere gnidningsløse og mindst problemfyldte hverdag

Anmeldelse

frem for den vanskeligere og mere usikre hverdag«. Og indvandreren må » – alt andet lige – forvente, at man vil have sværere ved at komme ind på arbejdsmarkedet end de »indfødte«, som er vokset op med landets kultur og sprog«. Så kan det ikke siges meget enklere og mere rigtigt, at der for tilflytteren vil være en grad af naturlig diskrimination, som blot er en anden måde at sige på, at det er tilflytterens næsten fulde ansvar at assimilere sig for på denne måde at blive accepteret af det modtagende samfund.

Kai Sørlander nævner hen imod slutningen af sin bog, at kun en helt ny islam kan gøre det muligt for europæerne at leve fredeligt sammen med muslimerne. Om en sådan forkastelse af islams centrale dogmer er mulig (denne forkastelse skal jo så accepteres af det altovervejende flertal af muslimer), skriver Kai Sørlander ikke direkte, men med de vanskeligheder, som islam har med at forlige sig med et frit samfund med folkestyre – og som Sørlander så overbevisende har gjort rede for – virker det ikke sandsynligt. Denne anmelder tror snarere, at de kulturelle spændinger vil vedblive at stige. Muslimernes frivilligt opbyggede parallelsamfund vil vokse. Kriminaliteten begået af unge, mandlige muslimer (især hvad angår grov vold og voldtægt) vil formentlig i løbet af få år nå nye forfærdende højder. Truslerne og volden mod kritikere af islam vil blive dagligdag. Hvordan alt dette »ender«, ved hverken jeg eller nogen anden, men den gamle kinesiske forbandelse »må du leve i interessante tider« bliver for hver dag blot bekræftet.

Jeg nævnte til indledning, at der var temaer, som Kai Sørlander kunne have gjort mere ud af, og jeg vil nævne tre. Det står undertegnede mere og mere klart, at oplysningstiden er en mildest talt problematisk periode i europæisk åndsliv. Det er naturligvis rigtigt, at de såkaldte oplysningstænkere hævdede, at de ønskede rationaliteten ind dér, hvor den irrationelle religion havde haft pladsen (jeg skal her indskyde, at der var tænkere i 1700-tallet af uomtvisteligt format, f.eks. Montesquieu og Adam Smith). Men oplysningstiden er for mig at se kendetegnet ved en fatal grundskade, nemlig i sin grundlæggende antagelse om menneskets natur. Hvor menneskets indtil da var blevet defineret som en synder, der ikke skulle gøre sig til over for sine medmennesker, så blev mennesket i

Anmeldelse

oplysningstiden gjort til et i bund og grund godt væsen, der enten var medfødt godt, eller som i hvert fald var en *tabula rasa*, en blank tavle, hvorpå der så blot skulle skrives »gode« ting. Og med denne tilgang er fanden løs i Laksegade, skulle jeg hilse og sige. Så bliver det »dyden« som hos Robespierre, så bliver det »racen«, som hos nazisterne, og så bliver det »klassen«, som hos kommunisterne. Så skal vi lige have skaffet os af med alle dem, der ikke har den rette »dyd«, »race« eller »klasse«.

Det andet punkt, jeg vil omtale, drejer sig om selve den religion, som Kai Sørlander beskriver så fremragende, nemlig kristendommen, nærmere bestemt den protestantiske retning. Med sin afvisning af en instans imellem Gud og mennesker (som f.eks. pavestolen) indeholder protestantismen nogle enorme frigørende kræfter, som vi har set det især i form af den akkumulation af kapital, der har gjort vore samfund så enestående rige, som de er. Men protestantismen indeholder måske også – som en uønsket bivirkning – kimen til sin egen ødelæggelse. Med sin fritstilling af mennesket (symboliseret ved Martin Luthers tilkendegivelse om, at vi alle er præster, og at de teologisk uddannede præster i øvrigt blot er en praktisk foranstaltning) kan det svage, irrationelle menneske vel godt udarte og blive kulturelrelativisten, der ikke længere er i stand til at skelne imellem f.eks. den kristendom, der har givet ham så meget, både åndeligt og materielt, og den islam, der truer med at tage begge dele fra ham.

Og i forlængelse af ovenstående kommer så mit tredje punkt, endskønt vi på dette område deler skæbne både med katolikkerne og de ortodokse i Europa. Vore børnefødsler, eller rettere manglen herpå. Hvis vi på længere sigt gerne vil være helt sikre på at gå imod vor udslettelse, så skal vi da bare fortsætte med systematisk ikke at reproducere os selv. Da vil den europæiske, vestlige civilisation nemlig så sikkert som amen i kirken ophøre med at eksistere.

Disse indvendinger skal ikke skygge for, at Kai Sørlander har skrevet en af de vigtigste bøger, jeg længe har læst. Køb den og læs den og bliv klogere på, hvorfor vi er blevet dem, vi er, og hvorfor det ikke er nogen given ting, at vi kan vedblive at være os selv.

Morten Uhrskov Jensen